

ՀԱՂՈՐԳՈՒՄՆԵՐ

ՆԱԻՐԱ ՊԱՐՈՆՅԱՆ

Բանասիրական գիտ. թեկնածու, ԵՊՀ, ԳՀՃ, ՍՎԳ

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Բանասիրական գիտ. թեկնածու, ԵՊՀ, ՍՎԳ

ՍՈՎՍԵՍ ՍՅՈՒՆԵՑՈՒ ՃԱՌԵՐԻ ԲԱՌԱՅԻՆ ԱՐՎԵՍՏԸ

ՍՈՎՍԵՍ ՍՅՈՒՆԵՑԻՆ ծնվել է հավանաբար է. դարի 60–70-ական թվականներին: Նա եղել է վարդապետ: 725–731 թթ. եղել է Սյունյաց եպիսկոպոսական աթոռի գահակալը: Նա, բացի վարչական եւ ուսումնակրթական աշխատանքներից, ծավալել է մատենագրական լայն գործունեություն, հեղինակել է ճառեր, դավանաբանական, մեկնաբանական աշխատություններ: Նա 7-րդ դարի քերական է, մեկնիչ, աստվածաբան, թարգմանիչ, ծիսագետ եւ երաժիշտ-տեսաբան:

Մ. Սյունեցու՝ աստվածաբանական, գեղարվեստական արժանիքներով աչքի ընկնող երկերից են «Յաղագս Վարդավառին խորհրդոյ», «Պատասխանի թղթոյն Սահակայ», «Յաղագս կարգաց Եկեղեցոյ բացայայտութիւնք», «Ի յերգս երից մանկանցն» ճառերը, որոնց շարադրանքն ուղեկցվում է աստվածաբանական խոր ու համակողմանի մեկնաբանություններով: «Յաղագս Վարդավառին խորհրդոյ» ճառում հեղինակը մեկնաբանում է պայծառակերպության խորհուրդը հինկտակարանյան արժեքների համադրումով եւ նորկտակարանյան արժեքների բացարձակացումով՝ «Յաղագս կարգաց Եկեղեցոյ» գործում առաջին անգամ հայ միջնադարյան երաժշտական մտքի պատմության մեջ տրված է հայկական ութձայն համակարգի զուտ եկեղեցական՝ նորովի գեղագիտական մեկնությունը՝ ի տարբերություն հեթանոսական աշխարհիկ երաժշտական մշակույթի:

¹ Տե՛ս «Մատենագիրք Հայոց», հտ. Գ., է. դար, Անթիլիաս-Լիբանան, 2005, էջ 427:

Մովսես Սյունեցու գործերը ձեռագրերում ընդօրինակվել են «Մովսեսի Քերթողահար» կամ «Մովսեսի Քերթողի» շփոթեցնող մակագրություններով: Այստեղ նախ պարզություն է մտցնում Միքայել Չամչյանը՝ գրելով, որ «Մովսէս եպիսկոպոս Սիւնեաց, վարժ յիմաստս հելլէնական դպրութեանց, եւ առաւել եւս ի քերթուածս հոետորական հանդիսից հայկական լեզուի, մինչեւ կոչիլ նմա Քերթող քաշ, եւ յոմանց անուանիլ Քերթողահար՝ իբրեւ երկրորդ զկնի երանելոյն Մովսիսի Խորենացոյ: Սա յօրինեաց զՔերականութիւն եւ զճարտասանական գիրս, գրեաց եւ բազում ճառս հոետորական ճոխութեամբ... Են ոմանք՝ որք զքանի մի ի շարականաց Խորենացոյն սմա ընծայեն: Եղեն սորա բազում աշակերտք, յորոց մին եղել Ստեփանոս Սիւնեցի երկրորդ»²:

Ինչպես նշում է Նիկողոս Թահմիզյանը, «Խնդիրը լուի մի պահ մթագնվեց Խորենացուն տեղից բռնի կերպով շարժելով մինչեւ Մովսես Սյունեցու ժամանակները հասցնելու եւ անգամ նույնացնելու փորձերի հետեւանքով: Սակայն, երբ Ն. Ադոնցը «Մովսես Քերթողի» անունով պահպանված «Մեկնութիւն քերականին» աշխատությունը հրատարակեց որպէս Մովսես Սյունեցու գործ, մասնագետները երկմտանք իսկ չհայտնեցին: Այսպէս գոյացավ Մովսես Սյունեցու (որ եւ Քերթողի) գրական-երաժշտական վաստակի մասին մի ընդհանուր պատկերացում, որը նյութերի նվազության պատճառով ամեն տեսակ առարկություններ կանխելու չափ ապացուցված չէ, բայց գիտական կշիռ ունի, քանի որ իր մեջ խտացնում է մի շարք հայագետների հնարավորին չափ առարկայացված համոզումը»³:

Յուրաքանչյուր հեղինակի գեղարվեստական մտածողությունն արտահայտող հիմնական միջոցը լեզուն է: Մովսես Սյունեցին իր ճառերում փոխաբերությունների, մակդիրների, համեմատությունների գործուն կիրառմամբ բառին հաղորդում է արտահայտչական նուրբ երանգներ, գործածում զգացմունքների, հույզերի պատկերավոր արտահայտման միջոցներ: Մովսես Սյունեցին հրաշալի կերպարաստեղծ է: Վարդավառի տոնի խորհուրդը նրա ճառերում բնութագրվում է ռճական նպատակներով գործածվող ամենաբազմազան մակդիրների միջոցով, որոնք պարունակում են նաեւ համեմատության ու փոխաբերության երանգներ, ունեն կիրառական ինքնատիպ դրսեւորումներ:

² Մ. ՉԱՄՉԵԱՆՅ, Պատմութիւն Հայոց, հտ. Բ, Վենետիկ, 1784, էջ 367:

³ Ն. ԹԱՀՄԻԶԵԱՆ, Մովսէս Սիւնեցի եւ նրա «Յաղագս կարգաց» գրուածքը, կրաբեր հասարակական գիտությունների, 1972, 11, էջ 86:

Ճառերում իրենց քանակով գերազանցում են ածականով արտահայտված, բարդ եւ ածանցավոր բառերի միջոցով գործածվող մակդիրները, որոնք յուրահատուկ զարդ են հեղինակի խոսքում՝ ամենաուրհնեակ կոյս (441), անթիրելի հաւատ (429), աննառ ծնունդ (442), բիրակերպեան ծաղկունք (430), դատողական տէր (445), երկնագումար պար (429), երկրածգական աղաւթք (445), թարախածոս ծրար (442), իգական աղաչողութիւն (445), խորանաչու ընթացք (431), հոգեռանդ բոց (429), հրաշափառական ձայն (445), ողբական մաղթանք (445), պատուական պատկեր (437), սաղարթագուարն ոստք (430), սպասահարկեալ հրաման (430), վայելչագարդեալ բնութիւն (429), ցաղաբուխդ առատութիւն (430):

Մեծ թիվ են կազմում բազմաբաղադրիչ մակդրավոր կառույցները՝ անդնդապտոյտ փրփրատեսակ ալեակք (430), բարերար եւ բազումողորմ հայր (442), ստուերական արիմարեալ տաւն (430), փայլակնատարած նառագայթարձակ փայլումն (432), աստուածակերպ բուրաստանատեսակ աւետիք (431), առաքելահրաման նորնծա պատարագ (435), յուսահոտ բոցատերեւ վարդք (435), յաւտահրաշ նառագայթաւէտ տաւն (435):

Պետք է հատուկ նշել, որ հեղինակի ստեղծած անկրկնելի մակդիրների մեծ մասը բնութագրում է լույսը՝ անստուեր լոյս (429), արփիափայլ պայծառահրաշ լոյս (429), ամպեղէն խաչանման լոյս (442), մաքրապայծառ լոյս (430): Իսկ որպէս բարդ մակդիրների առաջին բաղադրիչ գերազանցում է «Աստուած» բառը՝ աստուածածագ հուր (432), աստուածակիր մարմին (442), աստուածեղէն բերան (437), աստուածընկալ ձեռք (442):

Կարելի է անձանձրույթ շարունակել հոգեզմայլ այս շարքը, որով ողողված են ճառերը, եւ որի միջոցով ընդգծվում է Մովսէս Սյունեցու անհատականությունը, նրա խոսքի հույժ զգացմունքայնությունն ու դրանից բխող պերճախոսությունը:

Մովսէս Սյունեցու ճառերի լեզվին առանձին թարմություն են հաղորդում երաժշտականությամբ օժտված՝ առատորեն հանդիպող կրկնությունները՝ գործածված տարբեր բառերի, բառակապակցությունների, նույնիսկ նախադասությունների, նախդիրների ու նախադրությունների, շաղկապների միջոցով ստեղծելով չափածո խոսքին բնորոշ հանգեր եւ խոսքին հաղորդելով հավելյալ արտահայտչականություն, ինչպէս՝ «...որ էն եւ միշտ էն՝ պատճառ ունելով զմիշտ էն...» (433):

«Յաղագս Վարդավառին խորհրդոյ» ճառի մի քանի պարբերություն սկսվում է այս հրաշագործ տոնի տիեզերական ցնծության ավետիսը

հնչեցնող միեւնույն «այժմ» մակբայի կրկնությունը, քանզի հենց այժմ, «այսաւր հրեշտակական դասուցն քաղցրանուագ հնչեն արհնութիւնք ի նոր Սիովն պայծառահրաշ լուսով» (429), «Այժմ արեգակն պայծառալոյս ի վերին հասեալ կամար հրաբորբոք ճառագայթիւք վանեալ զհիւսիսին...» (429), «Այժմ երկիր վայելչացեալ պայծառակերպի...» (430), «Այժմ ծով ի բարձրադէզ լեռնակուտակ ալեացն զնստեալ... յարդարէ» (430):

Այլ պարբերությունների սկիզբն են դառնում կրկնվող «սա», «այս» ցուցական դերանունները՝ գործածված տարբեր հոլովածեւերով. «Սա ի Մովսիսէ անուանեցաւ արւ...» (431), «Սա է տանն տաղաւարահարացն արիւնադրեալ Մովսէսի» (431), «Այստֆիւ տանիս նկարագրի պայծառակերպութիւն...» (430), «Այստֆիկ մեզ յաւրինակ կանխաւ տպաւորեալ...» (432), «Այսոցիկ մեզ բիւր բարեաց փոխանակ այս տանն մեծ եւ պաշտելի...» (432):

Հետաքրքիր է թվականների տարբեր ձեւերի կրկնությունը՝ խոսքն ավելի բազմազան դարձնելու նկատառումով. «Իսկ ի մարգարէէն ար ութերորդ, որ նշանակէ նոյն մի, եւ ութերեակ վասն միոյ մեծ եւ աներեկ աւուրն» (43), «Սա է տանն... ի հնգետասան աւուր ամսոյն եաւթերորդի, յորում զեաւթներեակն ի տաղաւարս բնակեալ համախմբեալ տանէր Իսրայէլ... ի սմա որպէս ի տաղաւարս տանենք յեաւթերորդում ամսեանս ըստ յաւիտենիս այսորիկ եաւթեակ շրջագայութեամբ...» (431), «Զի որպէս երկու աչք զբոլոր մարմին զարդարէ, այսպէս երկու կողմանքդ... որպէս երկու ձեռք միացեալ... եւ որպէս ի վերայ երկուց ոտից... ի ձեռն երկուց տանց...: Եւ դուք երկուքին ցեղք ընդ միմեանս միացեալ անշարժ կայք... երկուքն արեամբ վկայք լինին» (438), «Իսկ երկրորդ ձայնն զխմբական աղաչողութիւն ունի... յաղագս երկուց փրկութեան... որպէս ասի յերկրորդ ձայնիւ երգեալ՝ յերկրորդ ժամու աւուրն» (445): «Իսկ երրորդ ձայն՝ զիգական աղաչողութիւնսն ունի... ըստ առ ի յերրորդական տուողութենէ, ըստ երից ամանակաց պիտոյից» (445): «Իսկ չորրորդ ձայն՝ զընդհանուր զքարոզութիւնն յայտնէ ըստ շոքս անկիւնս աշխարհի, ըստ չորից ժողովոցս եւ ըստ չորից բաղկացութեան մարդոյս» (445):

Երբեմն իրար են հաջորդում կրկնվող՝ գեղեցիկ նախդրավոր կապակցությունները՝ «...լոյս ի լուսոյ, կեանք ի կեանք» (432), «...եւ փառաց ի փառս ճառագայթեալ արիւնադրիմբ...» (431), «...զի ի նմանէ փրկութիւն, ի նմանէ կենդանութիւն, ի նմանէ եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյ...» (438):

Լեզվական ցանկացած միավորի բազմակի կրկնությունն իր վրա լրացուցիչ ուշադրություն հրավիրելու համար այդ միավորն առանձնացնելով

մյուսներին՝ այն դարձնում է ավելի շեշտված. դրանց միջոցով հեղինակը ուշադրություն է հրավիրում գործողության կատարման տարբեր հանգամանքներին, հուզական երանգ հաղորդում առավել կարեւոր մտքերին: Ճառերում առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում հոմանշային կրկնությունների կիրառության դեպքերը, երբ միեւնույն բառի կրկնության փոխարեն գործածվում են հոմանիշ բառեր, որոնք, հաջորդելով մեկը մյուսին, ավելի պատկերավոր են ներկայացնում երեւոյթը կամ գործողությունը. *ինչպես՝ «Լուսաւոր եւ պայծառ է խորհուրդ մերձաւոր տանիս» (429), «...զուարթ եւ ուրախ տեսանեմ զհաւատացելոցդ...» (429), «...որք բոլորովին են անշունչ եւ անշարժ...» (429), «...ջահավառէ ընդհանուր վիճառ եւ մաքուր լուսով» (429), «Արդարեւ սա է աւր ցնծութեան եւ ուրախութեան» (430), «...յորում ոչ է այլայլումն եւ փոփոխումն...» (430), «...եւ զուստ եւ զուստ կանաչագգեստեացն...» (431), «...վասն որոյ զբանին վառ եւ բորբոք պահելով զկայծական անմահանամ...» (437), «...ի ձեռն իմոյ աղաչանացս եւ խնդրոյս...» (442), «...զի քեզ լիցին երկրպագոյք եւ փառաբանիչք...» (437), «Իսկ ի կողմն առաջին՝ լալումն եւ կոծումն մեղաւորաց ի դժոխս» (446), «...նարակ եւ կերակուր իւր առնէ զամենեսեան» (446):*

Երբեմն կրկնության գործառույթով կարող են հանդես գալ խոնարհված բայն ու բառային իմաստով հոմանիշ, սակայն ձեւով դերբայական քերականական միավորները, *ինչպես՝ «...ի վերուստ պայծառագգեստեալ լուսաւորացն՝ ջանավառէ... լուսով զգալի գայս աշխարհ» (429), «...վերագոչեմք աղաղակելով...» (448), «...գտենշալին իւր տեսեալ լոյս՝ մարմնոյ ծածկեալ վարագուրաւ...» (432), «Զոր եւ ի նմին հոգւոյ ուսեալ մարգարէիցն՝ ուսուցին եւ ծանուցին որդւոց մարդկան զերաժշտական երգս աւրհանութեան» (446), «Իսկ երկրորդի կողմն՝ գետ հրոյ յորդեալ ելանէ առաջի նորա» (446): Այս կառուցքներն ավելի են ընդգծում հոմանիշ բայերի արտահայտած իմաստները՝ հեղինակին հնարավորություն ընձեռնելով դիպուկ ու ճշգրիտ պատկերելու ներկայացվող տեսարանը:*

Մովսես Սյունեցու գողտրիկ ճառերի անբաժան տարրերից են համեմատությունները: Ոճական այս հնարքի առատությունը ճառերում հեղինակի լեզվի էական հատկանիշներից է: Համեմատությունը, *ինչպես հայտնի է, կատարվում է ըստ առարկաների, երեւոյթների միջեւ եղած ընդհանրության որեւէ եզրի, սակայն այդ ընդհանուր հատկանիշն անպայման կրում է հեղինակի անհատական մոտեցման կնիքը: Ինչպես նշում է էդ. Զրբաշյանը. «Համեմատությունը ոչ միայն առարկաների ընդհանուր*

գծերն է բացահայտում, այլևս հեղինակի վերաբերմունքը, նրա զգացմունքային գնահատականը: Այն սովորաբար առաջ է քաշում, ընդգծում երեւույթի բազմազան հատկութուններից մեկը, տվյալ դեպքում՝ ամենից էականը»⁴: Գրաբարի ոճական-արտահայտչական համակարգում համեմատութուններն ունեն տարբեր առարկաների եւ երեւույթների միջեւ զանազան քանակական ու որակական հարաբերութուններն արտահայտելու երեք աստիճան՝ նույնական, բաղդատական եւ գերադրական⁵: Համեմատության նույնական աստիճանում ընդգծվում է համեմատվող առարկաների, երեւույթների նույնականությունը այս կամ այն հատկանիշով՝ առանց նրանցից որեւէ մեկի նկատելի գերազանցությունը նշելու: Այս երեւույթի պատկերման համար գրաբարում կիրառվում են մի քանի եղանակներ, որոնցից ամենատարածվածը նախադրութունների կիրառությունն է: Նույնական համեմատության գործառույթով կիրառվել են շարահյուսական «որպէս... նոյնպէս», «որպէս... այսպէս» կաղապարները. «...գի եւ որպէս նոքա գերեալք ի բաբելոնական բռնաւորէն ի հնոցն անկանէին, նոյնպէս եւ մեք ի մէջ հնոցի կենցաղոյս՝ գերեալք յաներեւոյթ բռնաւորէն...» (447), «Զի որպէս երկուց մարդոց լինելութեամբ երկիրս հաստատեցաւ, այսպէս ի ձեռն երկուց տանցդ այս աշխարհիս սերունդք բնակեն: Եւ որպէս երկու աչք զբոլոր մարմին զարդարէ, այսպէս երկու կողմանքդ արեւելից եւ հիւսիսոյ լուսաւորին: Եւ որպէս երկու ձեռք միացեալ ի գործ պիտոյանան, այսպէս եւ երկիրս Հայոց ի ձէնջ գոյանան» (437), «Զի որպէս հրեայք պարծին թագաւորաւք եւ նահապետաւք, նոյնպէս եւ Եկեղեցի սուրբ խնդասցէ տեղեան» (439), «...որպէս որդիքն Յովսէփու եղբարք ասեն Փրկչին, այսպէս եւ դատերքն քոյրք» (440):

Այստեղ առկա է ձեւի պարագա երկրորդական նախադասութուն ունեցող ստորադասական կառույց, որտեղ հարաբերյալն ու հարաբերականը հարաբերակցում են միմյանց: Բայց ավելի շատ են հանդիպում այն օրինակները, որոնցում հարաբերյալը գեղջվում է՝ առանց բովանդակութունը խաթարելու: Մովսես Սյունեցին նույնական համեմատութունների արտահայտման համար ճառերում գործածում է «որպէս», «իբրեւ» նախադրութունները, որոնք, ստանալով հայցականով խնդիր, վերջինիս հետ միասին դառնում են նախադասության մեկ անդամ. այսպէս՝ «...ի սմա որպէս

⁴ Է. Գ. ԶՐԲԱՇՅԱՆ, Գրականության տեսություն, Երեւան, 1967, էջ 218:

⁵ Տէն Թ. ՇԱՀՎԵՐԳՅԱՆ, Դասական գրաբարի շարահյուսական ոճաբանություն, Երեւան, 2007, էջ 186:

ի տաղաւարս տաւնեմք... ըստ յաւիտենիս այսորիկ եաւթնեակ շրջագայութեամբ...» (431), «...եւ անմարմնական առաքինութեանց ոստոցն աճմամբ առ ամբարձումն հրեշտակաց բարձրածայրեալ որպէս արմաւենիս՝ ի գաւիթս Աստուծոյ ծաղկիմք...» (431), «...որպէս ի վարժարանի վարժէր զնոսա ի հրահանգս վարժից հոգեւոր կրթութեանց ըստ իսրայէլեան երբեմն շրջացանական մաքրութեանն յերեւման Աստուծոյ» (434), «...տաւնել զելս ի խորանն լուսոյ նոր Սիովնի որպէս արդարեւ տղայացեալք արդարութեամբ...» (435), «...զի եղիցի նա որպէս ծառ ի գնացս շուրց անթառամ...» (433), «...ի նմա զփառսն Տեառն իբրեւ ընդ հայելի տեսեալ՝ ի նոյն լուսոյ կենդանակերպիմք...» (431), «...արա՛ մեզ զնշան պատկերս զայս, որպէս եւ միածին Որդին Քո (442), «...առեալ ի շաստուածոցն ծրարս թարախածորս ի պատիր ախտիցն, որպէս զծրարսն Կիպրիանոսի...» (443):

Զուգադիր նախադրություններ պարունակող կառուցներով նախադասությունների ռճական արտահայտչականության հիմքում ընկած է զուգահեռականությունը, որի միջոցով դիտարկվում են համեմատվող երեւույթներն ու առարկաները⁶: Երբեմն համեմատություններ կառուցելու համար օգտվում է նաեւ գրաբարի համար սովորական «ըստ» նախդրի միջոցով կապակցվող շարահյուսական կաղապարներից, ինչպես՝ «Նորոգին երկինք եւ երկիր լրիւ իւրով ըստ մարգարէին» (429), «Իսկ հաւատոյն բարձրացեալ խորան ըստ երկնի կամարածեւ զհաւատացեալսն շրջափակելով... աշխարհ բանական բնութեանս» (429), «...եւ Աւետարանին քաղցրաձայնութեան նուագք ըստ հաւուցն երգոց աւետալուր հնչեցուցանեն զընդհանուրս» (430), «Այսպէս սրբոց առաքելոցն ըստ ակնաւորութեանն ի բարձանց զամենայն ստուերատեսակ երեւմունս աւրինացեալ քակտեալ...» (435), «...իսկ ըստ իմանալի տեսութեանն՝ յերկրէ յերկինս եւ յերկիր աւետեաց նախաշաւիղ ի վերելք» (446), «սովաւ յաւրինեցան Սաղմոսք ի սուրբ ի պահս քառասնորդացն եւ Քրիստոսի շարչարանաց աւուրն, ըստ երկրորդի զղջման ապաշխարողացն» (445), «սովաւ յաւրինեցան քարոզութիւնք տուրնջեան եւ գիշերոյ, ըստ առ ի յերրորդական տաղութենէն, ըստ երից ամանակաց պիտոյից, ըստ մարմնոյ եւ շնչոյ եւ հոգւոյ» (445), «...զընդհանուր քարոզութիւն յայտնէ ըստ չորս անկիւնս աշխարհի, ըստ չորից ժողովոցս եւ ըստ չորից բաղկացութեան մարդոյս» (445), «Ինձ այնպէս թուի, թէ եւթն կանոնն՝ ըստ եւթն դարուն, իսկ ութն՝ ըստ ութ դարուն կարգեալ է...» (446):

⁶ Անդ, էջ 200:

Նույնական համեմատության մեկ այլ դրսևերուումն այս ներբողներում իրականացվում է -ա/պէս, -ա/բար վերջածանցների միջոցով, որոնք, կցվելով բառարմատին, հստակորեն մատնանշում են համեմատության մյուս եզրը հանդիսացող առարկան եւ այն հատկանիշը, որի հիման վրա կատարվում է համեմատությունը⁷, այսպես. «Վասն զի ամենայն ինչ ի բարի տանիս ի միասին գեղեցկապէս ընթացեալ զբնաւս զուարճացուցանեն զմիտս եւ զզգայութիւնս» (429), եւ միացեալ բնութեամբ անշխոթաբար» (433), «...եւ զՀոգին Սուրբ յայտնապէս հաւատացեալքն տեսին խմբիւր...» (435), «...որ աստուածային տնաւրէնութեանն վերածայնաբար տանի խորհուրդք մարգարէիւք նախապատմեալ» (435), «...ի կենաց աղբերէն զանմահութեանն անյատաբար յորդեալ հոսանս զտիեզերս պարածածկեն ողջունիւ խաղաղութեան...» (430), «...զմերս զթաճաբար կամեցեալ փրկագործել զբնութիւն՝ կերպակից մեզ եղանի» (433), «...ի Բեթղեհեմ ի կուսէ ծնիցելոյ եւ տիրեալ տիեզերաց աստուածաբար» (440):

Հեղինակը գեղեցիկ եւ հազվագյուտ ոճական համեմատություն է ստեղծել նաեւ սայապէս բառի միջոցով. «...սայապէս եւ սոցա սրբութեամբ աղաւթից մաքրութեան աւազանին լուսով որդեգրութեանն արժանանալ շնորհի...» (434):

Համեմատության բաղդատական մակարդակում ցույց է տրվում համեմատվող երեւույթներից, առարկաներից մեկի առավելությունը մյուսից, նրա այս կամ այն հատկանիշի ավելի կամ պակաս դրսևերուումը՝ համեմատած մյուսների հետ⁸: Ճառերում բաղդատական համեմատությունն արտահայտելու համար գործածվող լեզվական հնարը «Բան» նախադրությունն է. «...պատճառ ունելով զմիշտ էն, ի վեր քան զմիտս եւ զբանս» (433), «...եւ անբաժանելի ի վեր քան զմտածութիւն էիցս» (433):

Գերադրական համեմատությունները ճառերում հանդիպում են հետեւյալ շարահյուսական կաղապարով. «Եւ եւս յոյժ վայելոյ է անուն տանիս զոր կոչէ Եկեղեցի» (434):

Մովսես Սյունեցու ճառերում ոճական հիմնական հնարներից գործածված է նաեւ հակադրությունը: Բառային մակարդակում ոճական հակադրությունը դրսևերուում է հականիշ բառերի կիրառության միջոցով, որոնք հնարավորություն են ընձեռում առարկաներն ու երեւույթները ներկայացնելու հակադիր կողմերից: Հակադիր իմաստ ունեցող բառերի

⁷ Անդ, էջ 206:

⁸ Անդ, էջ 187:

համատեղ գործածությունը հեղինակին թույլ է տալիս բազմակողմանի ներկայացնել նկարագրվող երեւույթները, ինչպես նաեւ արտահայտել սեփական վերաբերմունքը դրանց նկատմամբ՝ գեղագիտորեն ներգործելով ընթերցողի վրա: Յուրաքանչյուր հակադրություն միաժամանակ արտահայտում է առարկաների եւ երեւույթների համեմատություն, սակայն դրանով հանդերձ՝ հակադրությունն ընդգծում է ոչ թե տարբեր առարկաների ու երեւույթների ընդհանրությունները, այլ տարբերությունները: Հակադրությունն ավելի ցայտուն արտահայտելու նպատակով հաճախ հականիշները կապվում են տարբեր շաղկապների միջոցով, որոնք այդպիսի ոճական կառույցներում միմյանց են կապակցում հակադիր կողմերում գտնվող երեւույթները. «Սա ի Մովսիսէ անուանեցաւ աւր մի յորում սկզբնածինն լուծաւ խաւար եւ ի լոյս ամենայն վայելչացաւ բնութիւնս» (430), «...լքանել նիրպական շինուած, եւ յաննիրսն փութացեալ յարկ...» (431), «...զնա վկայեաց մահու եւ կենաց Տէր...» (432), «...վկայելով թէ Տէր է վերնոց եւ ներնոց, խաւսէր վասն փրկութեան ելիցն...» (432), «Անդ հազարապետն մեծ հայրական խորոցն՝ փակողն եւ բացող վերին արքունեացն լուսոյն...» (432), «...ոչ շփոթեալ եւ ոչ անխառն մնացեալ, այլ եւ խառնեալ եւ միացեալ բնութեամբ անշփոթաբար եւ անբաժանելի ի վեր քան զմտածութիւն էիցս» (433), «...զբոլորիցն նշանակէր զվերնոց եւ զներնոց կենդանեաց եւ մեռելոց տեսանել զինքն...» (433), «...վերնայարկի երկնիս բացան եւ լոյս ի ստորինս հոսեաց խորան...» (433), «սովաւ յարիւնեցան քարոզութիւնք տուրնջեան եւ գիշերոյ», «...փոխապերպելով զստուերին տաղաւար ի ճշմարտութեանն առագաստ, եւ զանճշմարտութեանն ոստասաղարթ» (435), «...զի սա ըստ ութերեակ աւուրն որպէս առաջինն այն եւ վերջին մշտնջենահոս լուսով անթառամ պսակեալ տան յաւէտահրաշ...» (435), «...զիւրդ ոչ զղջանայք յանգեղջ սիրտս ձեր» (443): Այսպիսի կառույցներն ունեն ընդգծված ոճական արտահայտչականություն, որովհետեւ «եւ» շաղկապի ոչ ավանդական, փոխակերպված կիրառության շնորհիվ առավել ցայտուն են դառնում տարբեր առարկաների միջեւ եղած հակասությունները⁹: Երբեմն հակադրություններում «եւ» համադասական շաղկապը գործածվում է «բայց», «իսկ» շաղկապների փոխարեն:

Հակադիր հարաբերությունները ներբողներում արտահայտվում են նաեւ շարահարություններով: Ահա մի քանի բնութագրական օրինակ՝ «...զմերս լուսակերպելով մթացեալ խաւարային բնութեանս զսեաւ աղջամղջին տեսակ

⁹ Անդ, էջ 228:

ինքեամբ միացուցեալ առ Հայր...» (433), «Վասն զի յորովայնի Կուսին զանփոփոխելի լուսոյն ճառագայթ զփոփոխականան փայլատակեաց զնիւթով» (433), «...յետ առաջնոյ անտի աղբերացեալ եւ ստորնայնոցն ի վերինն պարակցեալ խումբս...» (429), «...որք զգրոյն ի բաց մերկացեալ զպատրուակ հոգւոյն զգեստատեցան լուսով» (434), «...փոփոխելով զհնութիւն ահարոնեան ծերացեալ պաշտամանն ի նորոգութիւն Քրիստոսի քահանայութեանն» (434), «...կենաց լոյս ծագեաց, մահու ստուերն փախեալ...» (433):

Այսպիսով, Մովսէս Սյունեցին փոխաբերությունների, մակդիրների, համեմատությունների, հակադրությունների, կրկնությունների վարպետ կիրառմամբ բառին հաղորդում է արտահայտչական նուրբ երանգներ, գործածում զգացմունքների, հույզերի պատկերավոր արտահայտման միջոցներ: Հեղինակի գործածած յուրաքանչյուր ոճական կառույց աչքի է զարնում գեղարվեստական բարձրարվեստ հմտությամբ եւ հուզական նրբերանգների վարպետ գործածությամբ: Ամեն մի տողը մի ամբողջական պատկեր է՝ գունեղ, շքեղահյուս, որտեղ երեւում են հեղինակի հոգու թռիչքը եւ մտքի ճախրը:

РЕЗЮМЕ

Мовсес Сյюнеци развивал широкую летописную деятельность. Он сочинял тирады, оды, богословские труды. Тирады и оды М. Сյюнеци представляют особый интерес в языковом значении. Эти произведения отличаются своими теологическими, художественными достоинствами. Тирады М. Сյюнеци изобилуют эпитетами, сравнениями, повторами, антитезами. Использование этих стилистических средств дает одам необычайную экспрессию и эмоциональность.

SUMMARY

Movses of Syunik had a great role in the literary history of the Armenian Church. He wrote tirades, odes and theological works. Movses' tirades and odes are of special interest from the linguistic point of view. These works are unique in their theological, artistic merits. Eulogies are of particular interest. His tirades and odes are noticeably rich in epithets, comparisons, repetitions and contrapositions. The use of these stylistic devices gives extraordinary expressiveness and emotive charge to the tirades.